

ТРИЗНІВІК - REVUE HEBDOMADAIRE - UKRAÏNIENNE - TRIDEN'D

Число 14 (272) рік вид. VII. 5 квітня 1931р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr.)

Париж, неділя, 5-го квітня 1931 року.

За останній час німецька міжнародня політика начеб-то перетворилася в джерело європейських сенсацій. Не встигла ще одійти хвиля, що пронесла Європою одну з тих сенсацій німецьких, що торкалася нової фази, до якої на наших очах переходить давня германо-совітська згода в господарській та дипломатичній площинах. Про це докладно говорилося у нас в минулому числі. Аж ось маємо нову сенсацію. Тепер справа йде про далеко тісніше об'єднання австро-германське, до якого б мали пристати згодом Угорщина та Болгарія, а пізніше, може, й де-які інші держави.

Треба зважити, що порозуміння між Німеччиною та Австрією навіть у царині чисто господарській викликає цілу низку питань загальноєвропейської політики, здійсмає річ про договори мирові, якими встановлено по війні новий лад та кордони, про їх сталість. Треба пам'ятати, що саме тепер в зв'язку з цією подією виникає питання про те, чи знаходиться вона чи ні в суперечності з підписаними трактатами. Треба мати на увазі, що це порозуміння зачіпає інтереси і великих держав Антанти, які непорушність цих трактатів гарантували, і особливо обходить держави — спадкоємиці колишньої Австрії, ставлячи де-які з них в дуже скрутне становище. Треба пам'ятати, що торговельні наявні договори дуже часто йдуть у парі з договорами потайними іншого характеру, або принаймні протоптують для них стежку.

Це все підкреслює, що ця ніби на око незначна подія може потягти за собою важливі наслідки.

На своєму місці ми докладно вивіснюємо самий акт і окреслюємо

становище різних держав що-до нього та наводимо голоси європейської преси, в яких чується непокій і лунає пересторога.

Як повернеться ця справа в ближчому майбутньому, — в час, коли пишуться ці рядки, годі сказати. Надто важливі міжнародні інтереси, як ми бачимо, заплуталися до тої «митної унії», надто великі і ріжнomanітні держави ввійшли до політичної гри, що точиться навколо неї, і надто небезпечну годину переживає зараз ціла Європа.

З думок під Шевченкові роковини.

Ще 1861 року сказав Костомарів, що Шевченкова пісня була піснею народною, яку легко зрозуміє і оцінить кождий, хто тільки близький до народу ¹⁾).

Ці слова знаменитого історика переповідали й другі на всілякі лади, аж добалакалися до того, що буцім-то європейських великих поетів читають тисячі інтелігентів, а Шевченка, коли не читають, так слухають і розуміють великі міліони українського простонароддя.

Коли б то так! Але дійсність щось другого каже. Що «Кобзарь» був у нас і є найбільше читаною книжкою і що з усіх книжок наших мав він і має найсильніший вплив на формування нашого національного життя, це правда, але як же нам ще далеко до того, щоб Шевченкові твори розумів увесь наш народ! ²⁾

І не тільки народ, у значінню широких кол, але навіть інтелігенція не збагнула всіх гадок нашого найбільшого поета, а вчені, і письменники також ще не погодилися, як де-які місця в «Кобзарі» треба розуміти.

Шевченко був генієм чуття, він мав виїмковий дар слова і вірша і тому то його твори так легко беруть нас за серце, так зворушливо промовляють до душі, так багато насолоди дають своєю мовною красою; але може як раз і тому не заставляють нас вдуматися і вчуватися в глибінь їх змісту.

Захоплені, причаровані, пірвані стихійною силою чуття і чаром краси, не радо переходимо від того піднесеного, прямо боговійного настрою до розумової, аналітичної праці.

Але ж бо й вона потрібна.

Розуміли це і розуміють наші робітники пера.

1) «Воспоминанія о двухъ малярахъ». «Основа», цвітень. 1861 р.

2) У «Кобзарі», виданнім «Укр. В-ом в Катеринославі» з примітками д-ра В. Сімовича, самих пояснень 2.422. А крім того, довші вступи та цілі розвідки перед поодинокими творами.

Про ні одного українського письменника не написано так багато, як про Шевченка. Праця Комарова ³⁾ («Шевченко въ литературѣ и искусствѣ») начислює 1.273 позиції, а її продовження: М. Яшека («Шевченко, матеріали і т. д.»⁴⁾); позицій 1.484, разом коло 3.000! А це тільки по рік 1921!⁵⁾.

За останнє десятиліття праця над Шевченком, його життям, творами і добою, в котрій він жив, не слабне, а можна сміло сказати, кріпшає, бо шевченкознавство має нині відповідні дослідні установи і свої окремі видавництва. Можна безпечно прийняти, що дотеперішній матеріал про Шевченка начислює яких 5.000 номерів.

Річ ясна, що не весь він рівноцінний, є в ньому багато такого, що мало тільки хвиливу вартість, або й ніякої не мало; навіть видання Шевченкових творів були здебільшого вислідом конечности, щоб заспокоїти бажання читаючого суспільства, котре хотіло мати «Кобзаря». Кордони, цензура та вся тая біда й нужда, яку терпить недержавний народ, довгі літа стояли на перешкоді до видання справді наукового тексту і до редакції такого збірника Шевченкових творів, до якого читач міг би ставитися з повною довірливістю. Нинішні вимоги в тім напрямі чим раз більші, і чим раз більш критично ставляться наші робітники на полі шевченкознавства і до себе і до своїх попередників, забуваючи нераз про ті важкі умови, серед яких тамтим доводилося працювати.

А все-ж таки годі не признати величезних заслуг Кониському, О. Огановському, Комарову, Романчукові, Доманицькому, котрі присвятили багато праці Шевченковій біографії, бібліографії і усталенню текстів, Ст. Стоцькому, Єфремову, Сімовичеві, що причинилися до зрозуміння «Кобзаря», Щуратові, Зайцеву, Балеєві, що помогли нам зазирнути в душевну робітню поета. Всіх заслужених годі й перерахувати, бо мало котрий з українських учених і письменників не пробував докинути своєї цеглини до Шевченкового храму. А всім їм присвічувала одна ідея: поставити перед своїми і перед чужими в повний ріст величню постать українського генія.

Та не дивлячися на те, перед кожними Шевченковими роковинами з жалем мусимо собі сказати, що до того нам ще доволі далеко.

---

3) «Бібліографическій указатель матеріаловъ для изученія жизни и произведеній Т. Шевченка». Составилъ М. Комаровъ. Одесса, 1903.

4) Микола Яшек. Т. Шевченко, матеріали до бібліографії. Р.р. 1903-1921. Випуск I. Всеукр. Держ. Видавництво. Харьків. 1921.

5) Ріжних, менше і більше повних «Кобзарів» начислено 60 видань, перекладів Шевченкових творів на чужі мови (навіть на японську та на жидівський жаргон) поверх 100.

І чим більше наближаємося до цього ідеалу, тим помітнішою стає розбіжність у поглядах на Шевченка, особливо на соціально-політичну ідеологію його творів.

Ще 1919 року писав А. Ніковський, що в роках 1917-1919 «в дні найбільшого вияву національної думки, над усіма хоругвами, оркестрами, кулеметами, гарматами, процесіями, гетьманами, політиками, партіями, ватажками і парламентами... панував він один: Український Поет»⁶⁾).

Це правда. Воно ж і не могло бути инакше. Народ чув, що те, що діялося тоді, було тісно зв'язане з Шевченком, всякому було ясно, що в Шевченкових творах і в нім самім все ще крилася велика визвольна, творча сила, що він не пережився, не постарівся і не відійшов до пантеону великих покійників.

Але і перед 1917 і після 1919 року Шевченко не переставав бути ідейним провідником нації. Всі напрями, партії, навіть гурти повними змєнами брали з нього думки, ідеї, золоті слова та виписували їх на своїх прапорах, знаючи, яку непереможну силу, який вплив на народ має Шевченкове віще слово.

Де-коли вибиралося окремі речення, а то й слова для цілей агітаційних, не все згідних з провідними ідеями Шевченкових творів.

«Тільки для нас є він близький і рідний», — писав Коряк⁷⁾, забуваючи, що й другі з рівним правом можуть те саме сказати. Шевченкова думка широка, як світ, а чуття його глибоке, як море; він, як степ і як океан безнастанно хвилював, мінився, страждав і раював, творив, так що тяжко подибати не то якусь спільною ідеологією об'єднану групу, але й вдумливу та вражливу одиницю, як в його творах не знайшла б чогось, що буцім для неї тільки й написане, аж до Силоамської купелі, аж до грецького «К а т а р з і с» включно. Шевченко всеукраїнський поет, він чимало високих цінностей вносить також у вселюдську поезію, тому то й робити його поетом якоїсь одної класи, одної партії, одної платформи значить звужувати його широке значіння. Він і є той, що зв'язує наше минуле з майбутнім, примирює посварених земляків з собою, затирає різниці в мові й світогляді, що по-над кордони простягає свої благословлячі руки.

Ширині діяпазону Шевченкової пісні відповідає скаля відгуку критики, від найвищого захоплення аж до безтямного обкидування його високого п'єдесталу болотом низької злоби.

---

6) Цитую за Коряком: «Боротьба за Шевченка», стр. 105.

7) *Op. cit.* ст. 101.

До нині годі забути тих прямо трагічно-прикрих слів, котрі на адресу Шевченка написав у листі до Анненкова не хто другий, а «велике серце» і «сумління своєї епохи», Вісаріон Белінський⁸⁾; годі зрозуміти, як він, довідавшись про жорстокий присуд на Шевченка, не соромився признати, що йому Шевченка не жаль, і коли б він, Белінський, мав його судити, то засудив би не менше суворо. Але, як що слова Белінського можна назвати фатальним непорозумінням між московським критиком і українським поетом, яке в значній мірі корінилося у різниці двох національних типів, то чим виправдати Семенкові слова, у котрого Шевченко, буцім то, є нині під ногами?⁹⁾ Чим виправдати непристойні відзиви героя роману Хвильового «Вальдшнепи» на адресу «можливо не поганого поета і на подив (?) малокультурної і безвольної людини», себ-то Тараса Шевченка? Чим врешті пояснити становище Юринця, котрий у праці про Тичину¹⁰⁾ не тільки погоджується з гадкою де-яких письменників, немов-то Шевченко (так само, як Франко і Леся Українка) в «техничнім відношенню» не може рівнятися з Тичиною, але й поширює цей погляд, закидуючи Шевченкові (і Франкові) проповідництво та «ідейність» (ідейність у знаках наведення!), яка була наслідком української заскорузлості.

Євген Маланюк¹¹⁾ виступ Хвильового називає черговим бунтом проти того хто був, є і ще довго залишиться духовим Мойсеєм нашої нації, бунтом не першим, бо бунтарські нотки звучали вже в «зигзагоподібних» поглядах несамовитого Куліша, а молодий Євшан також кидався з якимись вимогами на п'єдестал національного пророка.

Так каже Маланюк. Можливо. Але, чи це тільки бунт? Чи нема ще й інших причин? Пошукаймо. Писав колись Шевченко, що ботаниці і зоології «необходимый восторг», бо без нього будуть вони мертвими трупами по-між людьми¹²⁾.

Святі слова. Але скільки ж більше того «восторгу», того захоплення треба при читанню творів Шевченка?

Вони ж родилися здебільшого не з тверезого світооглядання, не з розумових рефлексій, а з душі, битої горем, горем ближнього і своїм, батоженої кривдою, каліченої поганню людською, а все-ж таки з душі чистої і прегарної, бо захопленої тим, чого навіть кріпацтво і деспотія

---

8) І. Кривецький. «Корифеї російської критики» і т. д. Львів 1905 ст. 23.

9) Цитую за Коряком. «Боротьба за Шевченка» ст. 66.

10) В. Юринець. «Павло Тичина» ст. 19.

11) «Шевченко і сучасність», Літ. Наук. Вістник. 1929 кн. III. ст. 231.

12) Лист Шевченка до Бр. Залеського з 10. II. 1857 р.

знівечити не могли: безконечною красою природи і вірою в достойність людської «псіхе».

«В божественній, безсмертній природі багато, дуже багато прекрасного, але ж торжество й вінець безсмертної краси, це обличчя людини, напоєне щастям», — каже Шевченко в своїм «Артисті».

І як же тоді підходити до нього й до його творів, як їх читати й інтерпретувати без захоплення, або ще гірше, як підходити з намірами, які від ідеалізму того великого гуманіста-чоловіколюба такі дачекі, як небо від землі?!

Богдан Лепкий.

Суверенність УССР. (Конституція й практика*).

Особливо помітно прагнення як найбільш централізувати, позбавити місцевої республіканської самостійності це в галузі промисловості, важкої індустрії, а за останніх часів навіть і в кооперації. Тобто в галузях, підпорядкованих раді народнього господарства.

Отже, крім того, що вища рада народнього господарства УССР сама по собі підпорядкована вищій раді народнього господарства ССРСР, українську промисловість включено до відповідних всесоюзних трестів, централі яких знаходяться в Москві.

А як це відбивається на українській промисловості, що як не як, а дає 75 відс. всієї союзної продукції вугілля, 65 відс. заліза та 85 відс. цукру, свідчить хоч би такий факт, що укрдержплан виніс постанову категорично вимагати від уряду ССРСР змінити дотеперішню централістичну шкідливу для української промисловості політику й надати українській промисловості змогу вільно розвиватися. А приклади цієї централістичної політики хоч би такі: в електро-технічній промисловості капітальні вкладання збільшилися протягом 1925-1929 років: на Україні на 14 відс., а в Росії на 54 відс.

На українські машинобудівельні заводи, продукція яких складає 70 відс. всієї союзної, асигновано було 1929 року 26 мільйонів карбованців, а на російські — 91 мільйон карбованців.

Промисловість по РСФСР 1924 року збільшилась на 17 відс., а в УССР на 1,7 відс.

Що-до цукрової промисловості зокрема, то нею відав до 1930 року цукротрест, правління його до 1924 року було в Києві, а потім перейшло до Москви, на Україні-ж залишилися його філії в Києві, Гумані та Вінниці, але з початку 1930 року проведено відповідні реформи: цукротрест зник, а замість його повстав Союз-сахар, зрозуміло, в Москві, без жадних філій на Україні.

---

*) Див. «Тризуб» ч. 13.

Мало того, науково-дослідчий інститут цукрової промисловості переводять з Києва теж до Москви.

На Україні розпочато було будувати лебединську рафінарню, де-кільки рафінарень стоїть на консервації, коштів ані на добудування, ані на де-консервацію Москва не асигнує, а в Ленінграді розпочали будувати рафінарню.

Дніпрельстан, як відомо, на Україні, але все правління його призначено з Москви, й він цілковито є підпорядкований Москві. Або така ніби-то й незначна деталь: всеукраїнський комітет союзу металістів у дискусіях під час XI з'їзду КП(б)У скаржиться, що за п'ятирічним планом намічено будувати турбодинами і в Ленінграді, і в Харькові, але будують їх чомусь тільки у Ленінграді, а в Харькові й не розпочинають будувати; а в резолюції з'їзду, заготовленій, як завжди, задалегідь, задоволено зазначено, як одне з досягнень, що турбодинами будують і на Україні, в Харькові.

Наприкінці 1929 року вища рада народного господарства ССРСР затвердила «новые форми управления промышленностью», утворено нові всесоюзні об'єднання підприємств чорної металургії, хемічної й автотракторової промисловості.

Централізацію проведено на всі сто відсотків.

Не даром прем'єр-міністер ніби-то самостійної УСССР — Чубарь на XI партійному з'їзді КП(б)У примушений скаржитись на керівника одного з цих новоповсталих всесоюзних об'єднань, «який в адміністративному запалі, не розуміючи ролі місцевих органів, ставить питання так, що або він керує будівництвом, або-ж політбюро та уряд України».

Бідний уряд самостійної УСССР, якого зведено в офіційній промові голови ради міністрів на партійному всеукраїнському з'їзді до ролі «місцевого органа».

І вже згадується в промовах на тому-ж з'їзді, між иншим у промові представника уряду ССРСР Розенгольца, за розгорення нової рудної, металової, цукрової та інших баз на Уралі, в Сибіру й це все за рахунок України, проти чого пробують протестувати й Петровський, й Чубарь, і Скрипник.

Так само й з кооперацією; були свої всеукраїнські об'єднання — споживчої — Букопспілка, сільсько-господарчої — Сільський господар, бурякової — Укрбуряксоюз то-що.

Але зпочатку 1930 року це все переформовано; замість Сільського господаря повстав Всесоюзний Зерносоюз, зрозуміло, в Москві, а всі інші диференційні об'єднання української кооперації остаточно об'єднуються в Всесоюзному Московському Союзі Союзів.

А як задовольняють взагалі потреби української кооперації свідчить на всеукраїнському з'їзді рад той-же Петровський, кажучи, що недавно оглядав українську кооперацію московський ревізор і визнав, що допомога українській кооперації потрібна, й що в ССРСР кооперація має значно міцнішу фінансову базу.

Усе лихо тут, скаржиться Петровський, в тому, що з асигновань

на кооперацію, які дають у центрі, Україні нічого не припадає або припадає дуже не багато.

І варт згадати за таку неначе дрібницю: Українбанк на Україні ліквідовано з того погляду, що всі банкові функції повинні бути передані Державному банку, але в Москві Всекобанк залишається.

Наркомат внутрішньої торгівлі. Де-кільки років тому його об'єднано з наркоматом зовнішньої торгівлі до одного наркомата торгівлі, який і надалі залишається загально-союзним наркоматом, всупереч конституції УССР, зменшуючи в такий спосіб кількість автономних комісаріятів і збільшуючи кількість всесоюзних наркоматів на Україні. Не кажучи, що ця реформа, яка ламала конституцію УССР, проведена на підставі декрету уряду СССР, а не уряду УССР.

Надалі наркомат робітничче-селянської інспекції, як один з найповажніших комісаріятів, підпорядкований Москві цілком, і не тільки по совітській лінії, але ще й по партійній, бо народній комісар РСІ є одночасно й голова центральної контрольної комісії КП(б)У, тоб-то посідає мабуть найвідповідальнішу партійну посаду по генеральному секретареві партії, підлягаючи через ЦК КП(б)У до ЦК ВКП.

До речі, коли 1923 року почалася ніби-то боротьба проти великодержавного російського шовінізму, то вважали за недоцільне й не комуністичне, щоб чільне партійне місце в СССР посідала російсько-комуністична партія, до якої входили комуністичні партії національних республік, комуністична партія України, Білоруси то-що. Отже назву РКП було змінено на ВКП — Всесоюзна Комуністична Партія, куди вже мали входити комуністичні партії окремих республік, що утворювали союз. Але це не було утворення окремої всесоюзної комуністичної партії, куди входила-б і комуністична партія України, й комуністична партія Росії то -що; ні, це була просто зміна назви РКП на ВКП, а ВКП і надалі по суті залишалася як російська комуністична партія.

Але кожна комуністична партія мала свого генерального секретаря, незабаром же генерального секретаря КП(б)У скасовано — залишилися лише звичайні секретарі, отже партію фактично зведено до звичайної крайової парторганізації.

І тому-то голова ЦК КП(б)У, він же народній комісар робітничче-селянської інспекції, є ще підпорядкованіший, ще підлегліший партійному московському центрові, ЦК ВКП.

От такі-то ці шість за конституцією, а de facto лише 5 комісаріятів, по яких суверенність УССР за конституцією-ж ніби-то й не обмежена.

Надалі йде шість так званих самостійних народніх комісаріятів УССР; галузі, де всі питання самостійно розв'язує, за своєю конституцією, УССР, де вона провадить своє власне місцеве українське законодавство, — це народній комісаріят справ внутрішніх, освіти, здоров'я, юстиції, земельних справ та соціального забезпечення.

Народній комісаріят внутрішніх справ, або за скороченою назвою НКВНУ — наркомат справді ніби-то цілком незалежний, але народній комісар внутрішніх справ УССР одночасово стоїть на чолі Державної

політичної Управи — ДПУ — УССР, а за § 15 конституції УССР на чолі ДПУ УССР повинен стояти уповноважений ГПУ ССРСР, якого призначає уряд ССРСР.

Отже, на чолі ніби-то самостійного народнього комісаріату внутрішніх справ стоїть уповноважений уряду ССРСР; так що народній комісаріат внутрішніх справ цим дорівнюється до загально-союзних комісаріатів. Коли доводиться згадувати за діяльність цього комісаріату Української Соціалістичної Совітської Республіки, то вона відбилася в відомій «анексії» — (приєднанні до РСФСР Таганрогської та Шахтинської округ ніби-то з переважним російським населенням), в утворенні автономної Молдавської Соціалістичної Совітської Республіки на теренах суто-українських, в утворенні на Україні цілої низки так званих національних районів, де ніби-то переважну кількість населення складають національні меншості, що собою являють штучно утворені не — й анти-укрзїнські острівки серед українського моря.

Треба віддати справедливість: вже де-кільки років, як можна зустрінути в совітських газетах питання про приєднання до УССР від РСФСР земель з суто-українським численним населенням; ніби-то й переговори йдуть з цього приводу, але справа досі не посунулася вперед, й утворити такі національні українські автономні райони там, по РСФСР аж до Зеленого клину включно, — очевидножки, до цього досі не подумалися.

Як відомо, ще 1925 року на Україні було проведено адміністративну реформу управління — чотиреступневу систему управління — центр губернія, округа, район — було замінено на трьохступневу — центр, округа, район.

1930 року реформу цю ніби-то ще удосконалено: трьохступневу систему замінено на двохступневу — центр, (наркомат внутрішніх справ) і район.

Тоді вже виникала думка, чи не є це замаскована централізація соціалістичного керівництва — один з найулюбленіших сучасних виразів у країні совітів, — а саме чи не дорівнюється ця двохступнева система трьохступневій системі: район — Харків - Москва. А допіру читаємо в совітських газетах, що центральний виконавчий комітет разом з радою народніх комісарів ССРСР ухвалив постанову, що в умовах соціалістичної реконструкції народнього господарства Союзу ССР, народні комісаріати внутрішніх справ союзних і автономних республік, які об'єднують керівництво різними непов'язаними органічно по-між собою галузями, стали «зайвими ланками совітського апарату», отже їх ліквідується з 1 січня 1931 року. І знову ми стоїмо перед навіть не замаскованим зламанням конституції УССР; скасування одного з самостійних народніх комісаріатів УССР це-ж як не як, а змінює, обмежує її конституцію. А вже доводилося зазначати, що затвердження, зміна й доповнення конституції УССР це питання, які відповідно до конституції ССРСР, розв'язує цілком самостійно сама УССР, а тому уряд ССРСР не мав права ані провадити цю зміну, ані навіть затверджувати або апробувати цю зміну, як щоб її провів уряд УССР.

Цілком можливо, що по скасуванні народніх комісаріатів внутріш-

ніх справ сюзних республік, а серед них і УССР, централізація соціалістичного управління в Москві буде надалі менш замаскована, одвертіша.

А уповноважений ПТУ СССР і надалі продовжує стояти на чолі ДПУ УССР.

Перейдемо до наступного народнього комісаріату — освіти або скорочено НКОС.

Цей нарксмат цікавий є вже тим, що єдиний на перших кроках існування УССР запровадив у життя систему єдиної трудової школи, цілком запозичену у контр-революційного міністерства народньої освіти контр-революційної УНР. Та система цілком ріжнлася від системи нижчої та середньої освіти в РСФСР, але разом з тим, ніби-то для того, щсб цілком відріжнити всю систему навчання в УССР від такої-ж в РСФСР, в УССР було ліквідовано всі університети, а запроваджено диференційні фахові інститути та технікуми. І тоді, як в РСФСР залишилися універсальна вища освіта, залишилися університети, на Україні, як відомо, існує лише один в Харькові, так званий комуністичний університет імени Артема, що має замало спільного з університетами взагалі.

Наступний крок Наркомпросу був — скасування Української Академії Мистецтва.

І майже з самого початку існування совітської влади на Україні було поведено наступ на фортецю української національності, контр-революції, петлюрівщини, проти Української Академії Наук.

Піти на неї відвертим штурмом не випадало, отже розпочалися ріжні диверсії. Перш за все Академію Наук в Ленінграді було переіменовано на Всесоюзнун. Отже російського великодержавного шовінізму не виявлено. В Ленінграді існує Всесоюзна Академія Наук, а їй, як Всесоюзній, вже є підлегла Українська Академія Наук. Українську Академію Наук поставлено цим на друго-ступневе місце, це так би мовити Академія Наук 2 розряду, бо не могла-ж Київська Академія Наук дорівнюватися Ленінградській.

І подумати, як багато Академії Наук по Союзу ССР, що аж Всесоюзну треба утворювати.

Як відомо, крім Української Академії Наук є ще тільки Білоруська Академія Наук, але вона поки-що є цілком в ембріональному періоді, існує головне на папері.

Отже, на долю Ленінградської Академії Наук випало залишатися й надалі Академією Наук, так би мовити, першої інстанції для Росії й бути в одночас Академією Наук 2 інстанції для України і Білорусі.

А надалі пішло вже заведення нового статуту Української Академії Наук, інсценізація судового процесу Спільки Визволення України, що мав би за мету скомпрсмітувати де-кого з академиків та членів Академії в очах людности робітниче-селянських республік, вилиття до старих міхів Академії нового вина в вигляді нових академиків-комуністів і чистка особистого складу Академії та її закладів.

Але хоч у центрі й не жалкують грошей на всі ці заходи та на українську освіту там не дуже щедрі.

І даремне лементує Петровський: «мізерний бюджет України зрізують і зрізують», каже він; «а це приводить до того, що ліквідацією неписьменности ми ніяк не можемо наздогнати Росію». А між тим освіта це є галузь, в якій цілком самостійно має розпоряджатися та керувати лише УССР. Але як там розпоряджатися та керувати, коли Москва, центр, не випускає на це потрібних кредитів.

І доводиться читати в совітській пресі, що колегія наркомосу УССР звернулася до совнаркому УССР з проханням порушити клопотання перед союзним урядом про неможливість зменшувати ще й надалі кількість приділених для Державного Видавництва України паперу та коштів. І ми бачимо, що через брак цих коштів Академія Наук не має змоги видати свої давно виготовлені словники.

У звіті за XI з'їзд К.П.(б)У. читаємо, як секретарь партії т. Лаврентій зазначає: «на XIV з'їзді т. Сталін у своєму прикінцевому слові говорив: «кадри наші й молоді, й старі зростають ідейно й наше щастя, що нам удалося випустити кільки видань Леніна». Але ми тут, на Україні, на жаль, цього сказати не можемо; ми не тільки не маємо кільки видань Леніна українською мовою, але навіть в одному виданні не могли випустити більше як 2 томи. З'їзд мусить вимагати, щоб видання Леніна українською мовою йшло швидшим темпом».

Можливо, що особливо жалкувати з приводу такого повільного видавання творів Леніна українською мовою й не має підстав, але цей факт сам по собі дуже красномовно малює, як в ССРСР взагалі ставляться до України та всього українського, навіть у партійних питаннях.

(Кінець буде)

Гл.І.

---

3 ЖИТТЯ Й ПОЛІТИКИ.

— Методи пізнання совітської дійсности. — Характеристичні риси сучасної доби. — Національний момент і його ролі. — Висновки для еміграції.

Два моменти, два завдання треба мати на увазі, слідкуючи за совітським життям. Той, хто поставив своєю ціллю стежити за совітською дійсністю з одного боку мусить реєструвати і констатувати окремі факти цієї дійсности. Але сама реєстрація і констатування фактів не дадуть і не можуть дати повного розуміння цієї дійсности. Тим то перед обсерватором совітського життя завжди стоїть і мусить стояти на черзі друге завдання— завдання звести окремі факти у певну систему, зрозуміти їх, як вияв певних процесів, що відбуваються в совітських державах. Тільки тоді, коли слідкуючи за совітським життям ми виконаємо ці обидва завдання, можемо вважати, що ми маємо повне уявлення про совітському дійсність.

Друге завдання, яке стоїть і мусить стояти перед обсерватором совітської дійсности, є завданням дуже складним і трудним. Не розпоряджаємо ми для цього всією кількістю потрібних фактів: вірніше сказати, розпоряджаємо лише певною категорією фактів, які однобічно підбірає і подає до публічного відома совітська преса. Але трудність розв'язання

проте не усовує і не може його усунути з порядку денного. Обмежитися одною реєстрацією фактів не є можливим, бо змагання до систематизації, до синтезу лежить в самій природі нашого думання. І коли не будемо ми дбати про переведення критичної аналізи всіх тих нових фактів, які щодня дає совітська дійсність, про зрозуміння їх, як певних ланок поєднаних між собою процесів, перед нами завжди буде небезпека, що мимоволі несвідомо вкладамо ці факти в ті шаблони розуміння совітської дійсності, які витворилися у нас раніше; ми будемо підганяти ці факти під старі схеми, забуваючи, що кожна схема є витвір спостережень над фактами певного історичного періоду і що вона кожен раз потребує перевірки на підставі тих нових фактів, які дають нові події життя.

Особливо важним і потрібним є переведення цієї синтетичної перевіркової роботи власне тепер, коли совітська життя в зв'язку з фактичним відновленням військового комунізму набрало нових цілком своєрідних особливостей і прикмет.

В наших оглядах це питання, само собою, може бути лише поставлене; на цьому місці можуть бути подані лише певні матеріали, що дають часткові дані для його розв'язання. Своєю складністю проблема перевищує все те, що можна вкласти в скупі розміри нашого огляду. Але звернути увагу на це питання і дати те, що є можливим для його постановки і розв'язання, ми вважаємо конче потрібним.

* * *

Одноманітно сіре вражіння лишається у кожного, хто переглядає одно за одним числа совітської преси. Знаходимо в них звістки все того самого змісту з незначними варіантами; все ті самі досягнення і ударні кампанії, що мають ту саму ціль, ті самі розмови в тих самих виразах про революційну активність, соціалізм, колективізацію, індустріалізацію. Гіпнозу одноманітності цих звісток читач мимоволі підлягає і в результаті виникає тенденція трактувати совітську дійсність, як один процес, змальовувати те, що діється в совітських державах, одною фарбою.

Ця тенденція, особливо для теперішніх часів відновлення військового комунізму є глибоко неправильною і помилковою; вона в певних випадках може давати фатальні наслідки. Громадське життя є процес різноманітний і многогранний; його напрямна є результат впливу цілої низки сил і факторів. Так само і з совітським життям. Рука сталінської диктатури хоче це життя скерувати в певному напрямі. З певними переборами і труднощами Сталіну вдається скерувати в бажаному для нього напрямі сили адміністративного і партійного апарату. Цей бік совітського життя умовно — підкреслюємо цей останній вираз — ще можна трактувати, як один процес. Але зміст совітського життя не обмежується життям так званої совітської суспільності. Лишаються по-за цим ті мільйонові маси, які не є включеними в привилейовану керуючу групу. Чи ті факти і ті події, які відбуваються серед цих кол, можна трактувати, як один процес, чи можна їх змальовувати одною фарбою, спеціально тепер за часів панування сталінської генеральної лінії.

Сучасним режимом зроблено всі адміністративно-політичні і господарські заходи, щоби роз'єднати і розпорошити всі ті кола населення, які не є включеними в совітську суспільність. Не згадуємо про те, що принципом совітського режиму є недопущення об'єднання і громадського контакту для всіх тих соціальних груп, які не належать до упривилейованої касті; це було і мало місце весь час совітської влади. Звернено натомість увагу на ту хвилю найбільш жорстоких репресій і терору, яка запанувала за часів Сталіна і яка надзвичайно утруднила всякі спроби хоч би незначального порозуміння і контакту. Поруч з тим переведено ряд заходів господарського порядку, які мають ціллю розпорошити ті соціальні групи, що органічно склалися і оформилися в процесі господарського розвитку. Коли для селянства способом для його розпорошення і роз'єднання являється колективізація, то для робітництва таким же засобом є

соціалістичне змагання, ударні бригади то-що. В результаті цього для всіх тих кол, які знаходяться по-за межами совітської суспільності, має місце повне роз'єднання і розпорошення. Через те в сучасний момент є не можливим переводити ширше узагальнення всіх тих фактів і подій, які мають місце серед цих кол і трактувати їх, як один процес. Є тут різнорідність настроїв, наявність цілої низки рівнобіжних між собою, непеєднаних, а то й суперечних процесів.

Є ціла низка й господарських і політичних причин, до того ясных і очевидних, що на них не доводиться спинятися, в силу яких всі ті кола населення, що стоять по-за межами совітської суспільності, є у високій мірі незадоволеними існуючими тепер відносинами. Але в зв'язку з існуючою тепер розпорошеністю, з різною степенню активності незадоволення це має інший зміст і виявляється в найбільш різнородних формах. Незадоволення існуючими відносинами для різних груп і різних місцевостей має широку амплітуду вагань, йдучи од незадоволення окремими агентами совітської влади до незадоволення самим совітським режимом, од внесення конкретних поправок в сучасний лад до негачії цього режиму во і'мя збудування нових державних форм; при чому розуміння змісту цих нових бажаних державних форм для різних груп і різних місцевостей є ріжним. Так само є ріжні степені активності що-до виявлення цього незадоволення. Одні слухняно голосують в випадках необхідності за урядові резолюції, беруть участь в совітських демонстраціях, висловлюючи своє незадоволення і протести лише найближчому оточенню; другі стають на шлях активного бойкоту розпоряджень совітської влади що-до заготівель сировини, що-до податкових наказів; інші вдаються до особистого терору і саботажу; зустрічаємо нарешті факти масових виступів в формах організованого масового бойкоту, масового саботажу, робітничих страйків то-що. Амплітуда вагань знов таки дуже широка, яка для сучасних умов є необхідною і неминучою в зв'язку з загальною розпорошеністю і роз'єднаністю всіх тих кол, що стоять по-за межами совітської суспільності.

З другого боку, та ріжнородність тих ідеологічних форм і практичних способів, в яких людність формулує своє незадоволення існуючими відносинами, є нерозривно зв'язана з тим фактом, що та ідейна база, що на ній складається формулування негачивного відношення до існуючих відносин є у високій мірі ріжнородною. Для одних груп, чи вірніше одиниць, цією базою буде являтися певна ідеологічна спадщина з часів царського режиму, для других — спадщина українських і російських революційних партій; для одних — саеобутні згадки про часи української державности, для інших, молодших, саеобутна трактовка совітської ідеології і оцінка за допомогою її категорій сучасної совітської дійсности. Ріжними, инколи на прочуд дивними і несподіваними, шляхами йде роз'єднана і розпорошена підсовітська людність, формулюючи і в теорії, і на практиці своє негачивне відношення до існуючих в країні відносин. Має місце тут надзвичайна ріжнobarвність і ріжнородність форм і відтінків, й немає більшої помилки, більшого нерозуміння існуючих відносин, як пробувати малювати відносини в совітських державах одною фарбою, як трактувати їх, як один процес.

* * *

Вище ми підкреслили, що той бік совітського життя, який виявляється в тих фактах і подіях, що мають місце серед так званої совітської суспільности, умовно можна трактувати, як один процес. Мусимо вернутися до цієї думки. Життя совітської суспільности є один процес, оскільки внутрішня сила совітського і партійного апарату здержує і прешкоджає виявленню тих диференційних впливів і ферментів, які тут мають місце. Проте ця єдність лише умовна, лише тимчасова. Совітська суспільність є надто тісно зв'язана з рештою населення, щоб вона могла цілком ізолюватися від тих процесів і настроїв, які мають місце серед цього місце. Виділення в совітській суспільности керуючої верхівки, ізолюваної від совітських низів і спеціально

упривилейованої, все даліше і більше погіршення матеріяльного і правного стану совітського «середняка» — все це створює сприятливий ґрунт для з'явлення й поширення й серед цих кол диференційних ферментів. Вони є, вони надалі будуть зростати. Одним з виявів цих диференційних ферментів в совітській суспільності є процес розкладу найбільш зорганізованого і твердого її відтинку, процес розкладу комуністичної партії, на який ми звертали увагу читачів вже не один раз. Тим то єдність тих процесів, які відбуваються в межах совітської суспільності є лише умовна, лише тимчасова.

* * *

На обрїю совітського життя теперішніх часів генеральної лінії можна знайти лише один момент, який заходами молотовсько-сталінської диктатури знищити не вдалося і який протидіє всім дезорганізуючим і розпорошуючим заходам. Цим моментом, який залишився од попереднього і для знищення якого керуюча верхівка не може знайти відповідного рецепту — є момент національний. Знищено за часів Сталіна останні ознаки автономного устрою на совітській Україні, заведено режим крайньої централізації, подекуди гіршої, як за часів царату, од УССР залишено один шильд, але все це протє національного руху українського спинити не могло і не може. Він живиться українською школою, українськими книжками, поширенню його сприяють всі факти що-денного життя, що в них виявляється відношення Москви до України. В основі національного руху лежать фактори підсвідомого порядку, проти яких безсиллий весь караючий апарат совітської влади. Заходи і спроби совітської влади скерувати цей рух на совітське річище висуненням гасла пролетарської української культури все давали і будуть давати прямо протилежні наслідки.

* * *

Ці окремі моменти, які характеризують сучасну совітську дійсність мусить бути взято під увагу українською еміґрацією в тій національній роботі, яку вона переводить.

Що дальший зріст роз'єднання і розпорошення, який має місце на совітській Україні, рівночасно означає неможливість будови при цих умовах там вартостей конструкторного порядку в обсягу національної культури.

В зв'язку з цим ті завдання, які в цій царині спадають на плечі еміґрації, збільшуються.

Ми розуміємо, що цей висновок ставить під увагу українській еміґрації в сучасний момент, коли умови для її роботи на цілому фронті погіршилися, час мало відповідний. Проте, коли цей висновок підказує сучасна ситуація на Україні, то наказати їй, щоб вона рахувалася з нашими становищем трудно.

Сучасна ситуація на Україні виразно промовляє за те, що завдання і роля еміґрації для нашої національно-державної справи не тільки не зменшуються, а навпаки виростають і ускладнюються.

В. С.

---

3 міжнароднього життя.

— Митна унія між Австрією та Німеччиною.

Останньою новиною політичного дня являється «митна унія» Германії та Австрії, яку між собою скласти вирішили канцлери тих держав.

Цілу справу, згідно з дипломатичними методами довоєнного часу, підготовано було в глибокій тайні, і лише після того несподівано розпублі-

ковано про неї в пресі та нотифіковано у формі протоколу за посередництвом послів заінтересованим державам. Для свого об'єднання Австрія та Германія взяли форму митної унії. Принципи, на яких та унія має бути закладена, урядові повідомлення договорних сторін характеризують у такий спосіб:

Для торговельного обороту своїх країн та для того ж обороту з іншими країнами Німеччина та Австрія об'єднуються в митну унію. Ця унія має бути вибудованою згідно з новою системою, що значно різниться від тих форм, в яких звичайно закладалися такі унії в минулому. Незалежність обох договорних держав має зостатися цілком незайманою.

Обидві держави заведуть у себе одноманітні митні тарифи та однакові митні закони, які в майбутньому можна буде змінити лише за спільною згодою. Торговельний оборот між Німеччиною та Австрією має бути вільний, позбавлений як вивозного, так і довозного мита; винятком з цього можуть бути лише певні сорти краму, що підлягатимуть тимчасовому миту за згодою сторін. Однакове австро-німецьке мито встановлюється для третіх держав.

Митні адміністрації договорних сторін залишаються абсолютно незалежними. Вибране мито, однак, іде до спільного рахунка, а з кінцем року розподіляється між договорними сторонами згідно з певним ключем, а саме — відповідно кількості населення в кожній державі.

Договірні сторони мають право складати погодження з третіми державами, але при умові, аби ці погодження не протирічили герmano-австрійській згоді; найкраще тому — треба дбати про те, аби такі пересправи з іншими державами велися одночасно й спільно як Австрією, так і Германією.

Митна унія не може бути зрушена в протязі трьох літ; пізніше вона може бути анульованою, але при умові попередження за рік і згоди на те парламентів заінтересованих сторін.

Іншим державам пропонується в інтересах загальноєвропейського об'єднання, приставати до тої унії, чи творити між собою аналогічні унії.

Цю публікацію про свій твердий намір скласти австро-німецьку унію канцлери обох держав супроводили поясненнями та коментарями. У них говориться, що акт цей не має і не може мати в собі нічого політичного, бо обидві держави зостаються і надалі цілком суверенними; що австро-німецьку митну унію треба розглядати, як регіональну економічну згоду, корисну для обох договорних сторін і для цілої Європи. Бо ж нарешті німецький та австрійський уряди, складаючи своє погодження, так мовити, лише творили волю французького міністра закордонних справ Аристиди Бріана, пророка і апологета загальноєвропейської економічної федерації. Вони, мовляв, дають лише перший практичний приклад того, якою дорогою треба йти до тої федерації.

Цього роду коментарям, однак, не дала віри європейська політична опінія, за винятком хіба що французьких та деяких інших соціалістів. Не повірили йому насамперед в Німеччині, бо майже ціла німецька преса з приводу нової унії вказала впрост, що акт цей являється чином не тільки економічним, але й політичним, що ця митна унія двох німецьких — зовсім не рівнозначних держав логікою річей може і мусить привести в майбутньому в унію чисто політичного характеру.

Не дала віри канцлерам і всяка інша преса. Французи нагадали собі й німцям, що цілком аналогічну митну унію зговорилися між собою скласти німецький імператор Вільгельм та австрійський Карло весною 1918 року, коли вони ще вірили у велику майбутність центральних держав, а тому й хотіли тою унією припечатати плоти своєї перемоги та німецьку гегемонію в середній Європі, на її сході й на Балканах. Нагадали й про те, що система Zollverein'у — митної унії — зрештою являється взагалі істо-

ричним методом німецького об'єднання, бо ж як раз з такої митної унії, складеної спочатку між розкиданими од Вісли до Рейна пруськими провінціями, а пізніше — між усіма германськими князівствами і королівствами, — і утворилися в 1871 році об'єднана Германська імперія, яка, під формою республіки, існує й сьогодні. Може, найкраще за всіх, — правда, з властивим йому де-яким уклоном, — французькі настрої висловив радикальний лідер Едуард Ерйо, що стоїть зараз в опозиції. В «L'Ere Nouvelle» австро-німецькій декларації він протиставляє такі десять пунктів:

1. Згадка про регіональні союзи не що інше, як бажання повернутися від точного слова.

2. Германія і Австрія мають волю утворити справжню митну унію, а що за тим криється, ми дуже добре знаємо вже з історії.

3. Той, хто думав би, наче французи вже позабули, що політичне об'єднання часто переводилося за допомогою об'єднання митного, — той мав би нас вважати ослима.

4. Німецько-австрійський протокол про митну унію протирічить змаганням до організації європейського замирення та європейського об'єднання.

5. Німеччина, злучена з Австрією, стала б еліпсом з двома центрами.

6. Треба сподіватися поширення митної унії на Угорщину, коли це вже реально не сталося.

7. У цьому випадку націоналістичні і імперіялістичні елементи водять за ніс німецьку демократію.

8. Вказані елементи розраховують на слабкість певних держав.

9. Німецька демократія та ідея замирення тим актом zagrożені в однаковій мірі.

10. Настав уже час, аби було всім ясно: чи Німеччина широко приймає Женевську політику Ліги Націй, чи лише на око згоджується на неї та під її прикриттям творить агресивний блок, який при нагоді буде так само брутально виявлений, як виявлена зараз німецько-австрійська митна унія.

У тих самих тонах висловилося й преса найближче заінтересованої держави — Чехословаччини, бо й та митна унія загрожує найбільше. Бо ж справді, коли б та унія була зреалізована та ще й до неї пристала Угорщина, Чехословаччина опинилася б у безнадійному становищі. Більше, як на три четвертини оточена була б вона ворожими державами; усі її торговельні шляхи — водні і суходольні — стали б під контроль членів тої унії, вихід на Балкан для її краму було б замкнено. Не дурно угорська преса уже тепер злосливо посміхається з майбутності своєї сусідки, а німецька — впрост радить Чехословаччині приступити до унії, обіцяючи їй, що в ній тяжка індустрія гратиме визначну роль.

Преса інших держав тримається більше здержливо, начеб-то подекуди вичікує того, що буде далі. Таке становище зайняли румуни, італійці, англійці, а почасти навіть і югослов'яне.

Вступилася до справи й дипломатія. Другого ж таки дня після оголошення австро-німецького протоколу послі Франції, Італії та Чехословаччини одвідали міністрів німецького та австрійського. У першого з них вони запитали про те, що, власне, він мислить, розпочинаючи згадану справу; другому — зголосили формальний протест проти протоколу. Одміна у поведінці послів пояснюється не тим, що Німеччина — велика держава, а Австрія — мала, а тим, що Німеччина що-до своїх міжнародніх взаємовідносин не підлягає якому будь сторонньому контролю, а Австрія, згідно з Сен-Жерменським мирним договором, не сміє уступати чогось із своєї політичної та економічної суверенності на користь якої-будь іншої держави. Більше того, коли 1928 року вона, стоючи на краю фінансового банкрутства, звернулася за допомогою до Ліги Націй, то допомогу їй дали і на ноги поставили, але взяли з неї ще раз вказане вище зобов'язання,

додавши до того, що вона не сміє з якою-будь державою складати якийсь спеціальний економічний договір, одмінний од тих, які вона вже має.

Державами, що фінансово допомогли Австрії, були вказані вище три та четверта — Англія. Протестували лише три з них — без Англії. Але це останнє сталося тому, що ціла справа припала на суботу, а вся Англія, як відомо, нічого не робить, нічим не займається від суботнього полудня до понедількового ранку. Це так званий англійський week-end, — кінець тижня, коли англійці одпочивають, в тому числі англійське міністерство закордонних справ, в якому не було й живої душі в той час, коли сталася ціла справа.

Англія взялася за неї в понеділок. Британський міністр закордонних справ не питав пояснень і не протестував. Через своїх послів в Берліні та у Відні він лише зазначив, що певна частина європейських держав у німецько-австрійській митній унії вбачає порушення міжнародних зобов'язань. Тому він вважає, що ціла справа має бути передана на розгляд Ліги Націй, а до того часу, згідно з його думкою, було б бажано, аби Німеччина та Австрія не зробили яких-будь конкретних кроків що-до реалізації задуманої ними митної унії.

Ближча сесія Ліги Націй має відбутися в травні місяці. Австрія, зобов'язана згодою 1922 року, з думкою англійського міністерства закордонних справ погодилася і не протестувала. Запротестував німецький канцлер Брюнінг, бо добре знає він, що з тою справою у Верховній Раді Ліги йому не поведеться. Правда, він може там її засаботувати, бо рішення тої Ради мають бути одноголосні, а він, член її, звичайно не піде проти себе голосувати. Але він боїться наявно того морального і дипломатичного тиску, з яким йому доведеться там мати діло, а то перед очима цілого світу. Тому він вважає недопустим для німецького престижу перенесення цього питання до Ліги Націй, а гадає, що справу треба перевести безпосередніми дипломатичними пересправами між заінтересованими державами.

Що і хто спровокував Німеччину на цю чергову політичну сенсацію? У європейській пресі промайнула гадка, що митна унія — це лише перший крок нової активної німецької міжнародної політики, спрямований на ревізію та анулювання мирних договорів, які перешкоджають відтворенню колишньої німецької сили. Совітські «Известия» гадку ту наче-то підтверджують. Коментуючи справу німецько-австрійської згоди, большевицький орган пише, що виступ Німеччини являється реальним ударом по Версальському договору.

Митна унія з Австрією посилює позиції могутнього германського капіталізму, поширює його зовнішній і внутрішній ринок, дає способи міцніше тиснути на Чехословаччину, на Польщу та на Балканські держави. Але найважливіше те, що митна унія з Австрією дає Німеччині можливість успішно боротися з французькою гегемонією в Європі, зриваючи проєкт Бріана підбити Німеччину під ноги французького імперіялізму шляхом утворення європейського об'єднання.

Вирази брутальні, властиві московському так званому марксистському підходу. Сам канцлер Брюнінг звичайно так не говорить і не говорить-ме. Але це вже бувало не раз: Германія робить, а Москва за неї пояснює. А на цей раз до пояснень додано ще й посилення військової поготівлі на західних кордонах СССР.

Observer

Олекса Закаблуківський.

(Замість некролога).

Українська колонія в Бидгощі стратила в особі О. Закаблуківського одного з свідомих громадян, який був ширим патріотом та добрим колегою.

Помер 14 березня 1931 року на удар серця по коротких, але тяжких терпіннях, залишивши дружину, з якою тільки в лютому 1930 року одружився.

Покійний народився в селі Плоске, Таращанського повіту на Київщині, 5 жовтня 1882 року. Підчас великої війни службу військову відбував в армії російській, займаючи посаду діловода 48 пішого Одеського полку. Від року 1917 з самого початку формування військового міністерства аж до евакуації до Польщі покійний займав посаду старшого діловода персонального відділу міністерства військових справ.

Тяжкі умови еміграційного життя, турботи та злидні вщент ослабили його сили.

Поховано його 17 березня 1931 року на православнім цвинтарі у Бидгощі. На могилу покладено багато вінків — від колеґ та приятелів покладено великого вінка з жовтно-блакитними стрічками.

Хай чужа земля легкою йому буде.

Инж. О. Рибалко-Рибальченко, підполковник

З преси.

«Літопис Червоної Калини» чимало зробив і робить для збереження та поглиблення нашої військової традиції. В ч. 2 за цей рік знаходимо цікаву статтю А. Фіголя — «Бій під Крутами», присвячену його 13-й річниці.

«Література про «Українські Тернопіли» — пише автор, — надзвичайно убога. Аж боляче, що після десятку літ тільки кілька незначних спроб. Навіть дата самого бою точно не означена, не говорити вже про імена героїв і скількість учасників. Ось у с і (ростріл наш) джерела з цієї області історії наших визвольних змагань...»

І автор, старанно подавши перелік дев'яти статтів більших чи менших, йому відомих, додає:

«Стільки всього за цілих тринадцять років! Ані одної книжечки, ані одної брошюри для мас, для спопуляризування Крутів, для витворення легенди!»

Справді мало. Але це-ж звісно не все. Слід до реєстру «матеріалів, одиноко доступних під сучасну пору», якими користувався автор, додати де-що, те-ж ніби доступне, а саме статтю Вяч. Прокоповича — «Наші Тернопіли», надруковану 22 січня 1926 року в «Тризубі» (ч. 15. ст. 13-19); в тому ж числі (ст. 19-21) уміщено статтю М. Ковальського — «Крути».

З матеріалу, до якого сьогодні трудніше доступитися, хоч думаємо, що в галицьких бібліотеках може і можна знайти, слід одмити цікаву книжку Андрія Ніковського «Vita pova», в якій один розділ присвячено саме цій події і подано дуже влучну аналогію між Крутами та Ронсевалем, де загинув цвіт франкського лицарства на чолі з Роландом.

Рівно-ж що-до вшанування пам'яті героїв під Крутами, то його справляли і свого часу в таборах, і пізніше в Парижі (Українська Громада та Військове Т-во) та і в інших місцях розташування нашої еміграції.

* * *

Не все гаразд з нашою молоддю. Певніше, з де-якими гуртками її.

В ч. 3-му «Незалежності» (Париж) читаємо лист до проф. К. Мацієвича, що його іменем студентів 7-го семестру економічно-кооперативного факультету Української Господарської Академії підписали М. Ніцкевич та Д. Марушак. В листі пишеться:

«Вважаємо заснування т. зв. «Українського Наукового Інституту» у Варшаві шкідливим вчинком (ростріл наш) супроти українського народу, що бореться за створення високих шкіл на рідних землях».

Далі ці панове називають Український Науковий Інститут у Варшаві

«Українською Високою Школою у Варшаві»

і, загрозивши проф. К. Мацієвичеві

«всякими можливими неприємностями»,

закликають його

«зректися становища професора Української Господарської Академії».

Твердження листа розходяться з правдою. Український Науковий Інститут у Варшаві — ніяка висока школа, а дослідна інституція. Завдання його — студії над Україною, її минулим і сучасним; центр ваги його діяльності — Велика Україна. І тому ні заснування, ані існування його у Варшаві не стоїть ні в якому зв'язку з боротьбою українців в Польщі

«за створення високих шкіл на рідних землях».

Нема, звісно, чого роз'яснити студентам різниці між високою школою і науковою інституцією дослідного характеру. Це ясно і для тих, «хто не вчився в семінарії». Не ясно тільки де-яким подебрадським студентам: видно нінащо не придалася їм ні матура, ані сім семестрів

студій. А втім можна іноді й до сивого волосся дожити, а дитиною що-до розуму зостатися.

Не можна все-ж припустити, щоб автори листа не відали того, що творять. Вони про себе пишуть дуже авторитетно: «вважаємо». Українські студенти вважають студії над Україною в минулому і сучасному річчю ш к і д л и в о ю ! Впрост неймовірно. Та що неможливе за наших часів? Хіба недавно не звертався інший гурток українських студентів до наших культурних установ — втім числі — бібліотек! — з закликом нищити українські книжки, з змістом яких він не годиться?

Занадто багато беруть вони на себе, виступаючи з неугрунтованими обвинуваченнями та грубими вимогами проти такого заслуженого українського діяча, як проф. К. Мацієвич. А цікаво знати, як же з іншими професорами тої ж Академії, що являються співробітниками Українського Наукового Інституту у Варшаві? Чи дозволяє їм сьомий семестр кооператорів друкувати їхні наукові дослідження в органі того Інституту, чи мають ті вчені на цензуру подавати свої праці та за дозволом їх друкувати звертатися до п. п. Ніцкевича й Марущака? (яка шкода, що невідомі прізвища інших студентів, які цей лист ухвалювали: їх слід би було зберегти для історії наших часів).

Добре знають ті, що роблять, що вони роблять. Рівно-ж добре знають це доктори та інженери з редакції «Незалежності», які виступ своїх молодших товаришів вихвалюють. Це, мовляв, —

«справедлива позиція студентів до прислужника польських інтересів».

Автори листа, отримавши подяку від націоналістів за свій виступ, можуть надіятися на признання взагалі з боку усіх, в чиїх інтересах внести деструкцію в працю української еміграції. Але так саме можуть напевно рахувати на як найгостріший осуд свого непристойного вчинку з боку культурно-достиглих елементів нашого народу на чужині і на батьківщині.

* * *

Купка студентів в Подєбрадах не хоче слухати професора К. Мацієвича, а гурток їхніх достойних товаришів у Парижі охоче слухає, закликаючи до Студентської Громади на виклади... Борщака. Раніше з тим фактом дрібним, але показним що-до настроїв де-яких груп українського студентства на еміграції, якое сором'язливо ховалися — видно, все-ж трохи ніяково було. Аж оце власний кореспондент черновецького «Часу» в числі 720 з 17 березня подає допис — «З життя українського студентства в Парижі», де пише:

«Цікавий доклад дав 25 лютого ц. р. проф. д-р (!) Ілько Борщак, співробітник... на тему — «Шевченко у Франції».

Доброго «професора» знайшла собі паризька студентська громада! Можна тільки подякувати «Часові», що він подав це до загального відома: вчинок цей заслуговує на публіку.

***

Мимоволі доводиться нашим «націоналістам» присвячувати більше місця, ніж вони того варті: але надто вони вже галасливі і претензійні.

«Україна», «національний надпартійний тижневик», що виходить в Буенос-Айресі, друкує в числі 58 (з 13 березня) аж три статті того й самого автора — пана Євгена Онацького, віддаючи його писанням цілих дві сторінки на чотири. Шкода нам наївної редакції «національного надпартійного органу». А ще більший жаль його бідних читачів, які отримують газету, начинену самим Онацьким. Та будьмо справедливими.

Сидить собі десь на гацієнді в пампасах наш земляк аргентинський на самоті у неділю та все дожидає, як манни небесної, тієї своєї газети. Єсть нарешті, прийшла. Читає, а йому п. Онацький все, як на тарілці, викладає. Хоч би й те взяти — звідки людина пише? Аж з самісенського Риму. Та до того, ще як? І на котурни класичні спиняється, і словами самого Мусоліні промовляє.

От, мовляв, як треба українцям промовляти та все навчає, та все навчає. От хоч би взяти статтю — «З мого римського щоденника — Проповідники миру».

Сьогодні пан Онацький пише іронічно

«уенерівський уряд», «уенерівська манія грандіоза (манія величч)».

Торкнувшись нашого відношення до галицьких подій та нашої позиції, що ми не репрезентуємо і не можемо брати на себе репрезентації інтересів українських меншин в інших державах, п. Онацький приймає грозну поставу і гукає:

«Жалюгідні вигадки!..»

І авторитетно, а для більшої авторитетности вживаючи як найгрубіших виразів, повчає нас:

«Ніхто не узурпує будь-чиїх прав, коли виступає в їх оборону, але узурпує — і то нахабно й безсовісно — коли виступає на їхнє скритикування та пониження»...

Узурпацією «нахабною й безсовісною» називає п. Онацький виступи наших представників у галицькій справі. Читачі «Тризуба», які добре знають, що як і дійсно було зроблено, нехай самі рішать, чи не межують такі писання як вище наведене справді з нахабством та безсовістністю.

А далі, прийнявши поставу Катона та загорнувшись гордо в римську тогу, намагається прочитати нам лекцію з історії на тему: «Рим, Картаген і... Варшавський договір». Найпікантніше те, що з своєю наукою непроханий вчитель звертається найбільше саме до професора історії, бо наш представник в Унії прихильників товариств Ліги Націй Ол. Шульгин власне цю дисципліну викладає в університеті.

Вичитує п. Онацький хоч погано, так за те довго. А вчитель з його строгий. Та строгий з його не тільки вчитель, але й суддя, бо з висновку з імпровізованої лекції читаємо простісенько присуд безапеляційний:

«Марка Цензеринуса (Цензоріуса, може? ред.), як римського консула можна не лише зрозуміти, але й виправдати, але нема виправдання для Олександра Шульгина».

Наш учитель і суддя невмолимий не хоче знати того, що коли тепер Мусоліні може говорити так, як він говорить, то тому, що кілька десятків год перед ним був Кавур, який ідучи до визволення і об'єднання Італії, мусів вживати іншої мови.

А що-до машкараду з тією римською тогою, яку так залюбки на себе надягає за сучасною італійською модою римський кореспондент «України» — п. Онацький, то машкарад той не вдалий і йому не личить: з класичної тоги замість постаті Катона виглядає обличчя хамелеона.

Справді бо п. Онацький тепер ані як не може помиритися з Варшавським договором, а на УНР ладен усіх собак вішати. Варшавський договір підписано року 1920, і року 1920 п. Онацький був лояльним урядовцем місії... УНР у Римі... і після того договору на демісію не подався і продовжував служити тому, що сьогодні для його являється «уенерівською манією грандіоза». Далі, і пізніше, року 1922, він був секретарем нашої делегації в Генуї, на чолі якої стояв Ол. Шульгин, тоб-то п. Онацький тоді служив саме тій справі, яку сьогодні обплює, і слухав наказів саме тих людей, яких сьогодні обкидає болотом.

Доволі... Здається цього вже досить для характеристики людини.

Єсть люде й люде. Одні, зайнявши раз певну постать, з неї вже не сходять, застаються вірними до кінця. Другі — як би воно делікатно висловити річ по суті не делікатну, ну, скажемо... міняються, чи линяють.

Чи озиваються тут далекі впливи московські, що позначилися на жаль негативними рисами на психіці українців через вікове поневолення? Адже такими вольтами сміливими вславилися колись відомі «переліти» — за часів лже-Димитрія II між Тушиним та Москвою. Чи може тут Москва і не завинила, а це впрост озивається давня «малоросійская шатость», якою визначалися і за старих часів де-які наші політичні діячі?

Пан Онацький вчора писав у «Тризубі», сьогодні пише в «Розбудові Нації». І хто знає, в яких газетах і що писатиме він завтра? А в тім «qui v'era — verra».

Хроніка.

З життя укр. еміграції у Франції.

— З життя Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі. За місяць березень Б-ка дістала пожертви книгами та іншими матеріалами від таких осіб та організацій: Національний Музей у Львові — 1 кн., Спілка Укр. Інвалідів в Каліші — 5 кн., пані Г. Манцева (Париж) — 1 кн., п. Токаржевський - Карашевич (Париж) — 1 кн. та 9 чч. журналів, редакція «Укр. Голосу» з Вінніпеґу — 1 кн., С. Кремінь (Франція) — 2 фотографії, В-во «Червона Калина» (Львів) — 8 кн., Військово-Істор. Т-во (Варшава) — 1 кн., інж. П. Єрастів (через представника п. Красношільського) — 2 кн. та багато різних друків, серед яких є раритети, напр. числа Державного Вістника з р. 1918. П. Л. Лукасевич (Варшава) передав надзвичайно цінні документи з архиву пок. д-ра С. Лукасевича з рр. 1918-19 та шість фотографій. В-во «Тризуб» (Париж) — 5 кн., В. К. Прокопович (Париж) — 2 кн., п. Братцев (Париж) — 1 кн., С. Синявський (Франція) — дві пам'ятки з часів процесу Шварцбарда з Праги, Л. Перфецький (Париж) — 1 кн., інж. Ю. Яковлів (Бельгія) — 4 чч. фр. журналу з українкою, К. Лисюк (Н'ю Йорк) перше число журналу Ukrainian Review. Редакція «Тризуба» — 18 книг, 32 фотографії, 1 фото з документу та 3 чч. журналу «Le Monde Slave» і комплект польського журналу Przeszłość п. Поль Кривез — з походження румун — 37 кн. та 5 чч. журн. П. Данилко (Париж) передав 154 чч. різних франц. журналів.

Найцікавішу річ передала пані Г. Є. Чикаленко-Келлер з Женеви: фотографію з оригінального листа Т. Шевченка, найденого оце тепер в Женевській Публичній Бібліотеці. Лист цей був писаний Шевченком 24 жовтня 1847 року до княгини Варвари Рєпніної з Орської кріпости.

Всього одержано за березень: книг 80, журналів 176 та фотографій 41.

Всім жертводавцям Рада висловлює свою велику подяку.

Грошима пожертв Бібліотека дістала за місяць березень фр. 1181. Ці датки зложили: С. Кремінь — 10 фр., інж. Ю. Яковлів (Бельгія) — 20, О. Коломієць (Франція) — 5, представник Б-ки К. Клепачівський — збірка на підп. листу в Ченстохові — 100, П. Завальницький на спогад дня смерті свого товарища Івана Голоскевича — 10, Українська Громада в Шато-де-ля-Форе — 50, Громадський Комітет Української Колонії в Омекурі — 75 (частина грошей, зібраних на допомогу своєму товаришеві, який від допомоги відмовився), Інститут Петра Могили у Вінніпеґу — 25 доларів, Яків Нестеренко з Канади (через ген. В. Сікевича) — доларів 2, С. Чуб з Хайфи — Палестини — доларів — 2, Місія УНР у Франції — 100 та п. Tagné — 80. Крім того одержано позички від п. К. Штундера — 1854 фр. 70 с. Всім жертводавцям Рада приносить свою щирю і глибоку подяку.

З иншого життя Б-ки варто зазначити, що в помешканні Б-ки що неділі відбуваються зайняття з укр. дітьми, що їх вчать грамоти, співу.

Б-ка видає листівку з могилою С. Петлюри на кладовищі Монпарнас, подаючи також і містополо-

ження могили. З огляду на близьку п'яту річницю смерті бл. п. С. Петлюри ведеться підготовча робота по організації збірок в цьому році.

В березні почали надходити такі органи преси: «Народне Слово» з Пітсбургу, «Мета» зі Львова, «Казачье Дѣло» з Парижу, «22 січня» з Парижу — двохижневик та «Ukrainian Review» з Н'ю Йорку».

— По Союзу Укр. Емігр. Орг. у Франції. 30 березня відбулося засідання Генеральної Ради Союзу. По докладу Секретаріату прийнято до відома: перевибори Ради Громади в Шалеті і прохання цієї Громади допомогти організуванню служби Божої на Великдень, звідомлення Оден-ле-Тішської Громади про відновлення церковного життя, звідомлення про життя Громади в Тамаріс, Гаврі, Анесі і Монтро, про улаштування свята Шевченка Громадами в Труз, Діжоні і Шуазі-ле-Руа, про заснування Т-ва «Просвіти» в Біянкурі, доклад п. Ковальського про його присутність на святі Шевченка в Кнютанжі 22 березня с. р., неодержання досі відповіді від Архиспископа Теодоровича в справі затвердження парохом п. о. Абрамовича, улаштування на працю безробітних громадян Парижу Діжонською Громадою.

По докладу скарбника: затверджено прибутки-видатки, прийнято до відома інформації про борги Громад за членські внески і міри, яких скарбниця вживас до їх стягнення.

По докладу редакційної колегії прийнято до відома вихід першого числа органу Союзу — «22 Січня», постановлено завести де-які нові відділи в газеті, а також зробити де-які технічні поліпшення і удосконалення.

По докладу секретаря в біжучих справах винесено постанову що-до остаточного розподілення стипендійного студентського фонду, таким чином обидві союзні стипендії в році 1930-31 вичерпані.

Затверджено пожертву в 50 фр. Дитячій Недільній Укр. Школі в Парижі.

Наприкінці обговорено ще справи організаційних роз'їздів і відчитання лекцій.

В Польщі.

— З життя Українського Наукового Інституту. 10 березня б. р. відбулися публичні виклади Інституту, присвячені пам'яті Т. Шевченка. Перший виклад виголосив проф. Б. Лепкий на тему «Думки Т. Шевченка». Гарно побудований, виголошений з великим надхненням доклад проф. Лепкого зробив сильне враження на аудиторію. В цьому докладі прелегент накреслив основні ідеї, що відбиваються в думках Шевченка, прослідкувавши цілий період творчости поета. Не менш цікавим був доклад другого прелегента проф. Р. Смаль-Стоцького на тему «Ритмика поезії Т. Шевченка». В цьому докладі проф. Смаль-Стоцький, наводячи численні приклади, охарактеризував ритмику поезії Шевченка, як таку, що відповідає ритмиці народніх пісень в трьох їх варіантах: коломийка, колядка, щедрівка.

— Шевченкове свято у Варшаві. 15 березня б. р. відбулася у Варшаві урочиста академія, присвячена 70-тій річниці смерті Тараса Шевченка. Академію розпочато співом «Заповіту», який було вислухано стоячи. З живим і цікавим рефератом — «Два Шевченка» виступив п. Є. Маланюк. Бурю оплесків зібрали декламації п. Іри Доценко — «Ой, три шляхи» і п. О. Саліковського — «Розрита могила». Не менш оваційно було зустрінуте гру на бандурі («Тарасова ніч») п. М. Теліги. Решту програму заповнили співи Українського Національного хору під дир. С. Сологуба («Прометей», «Сонце заходить», «Думи мої» та ін.). Співом українського національного гімну було замкнuto програм академії.

Академія відбулася при надзвичайно великій кількості присут-

ніх, для уміщення яких саля Гандльовців була малою. Звертав на себе факт, що на це свято багато українців приїхало не лише з-за Варшави, а навіть з дальшої провінції. І не дивно, бо Шевченко всіх пригортає, всіх еднає, а Шевченковий вечір — це той наш святий вечір, коли збирається ціла наша українська родина.

— Реферати УЦК. В неділю 7-го лютого б. р. відбулися організовані для української колонії у Варшаві Головною Управою УЦК реферати проф. В. Біднова — «Український національний рух в 19 столітті» і проф. В. Садовського — «Совітський демпінг».

— Загальні збори членів Відділу УЦК у Львові. Загальні збори львівського відділу УЦК відбулися 25 січня б. р. Збори відкрив вступною промовою Голова Управи Відділу п. Кузмінський. В своїй промові торкнувся він завдання української політичної еміграції — носія ідеї державної незалежності України, яка мусить бути постійно готовою до продовження боротьби за волю України. Промовець згадав теж 13-ті роковини проголошення IV Універсалу, трагічну смерть Головного Отамана С. Петлюри, передчасно померлого проф. І. Холодного та всіх борців, що впали за батьківщину, а зокрема борців, полеглих під Крутами у 1918 році. На пропозицію промовця збори вшанували пам'ять полеглих борців вставанням її хвилиною мовчанки. На його ж пропозицію обрано президію зборів, в склад якої увійшли п. п. К. Голобродський — голова і П. Шостаківський — секретарь.

Збори одноголосно затвердили протокол попередніх загальних зборів та затвердили прийняття нових членів. Голова Управи п. Кузмінський здав докладний звіт про діяльність Управи Відділу в минулому році та вказав на труднощі, серед яких їй доводилося працювати. В своїй діяльності Управа старалася про духове об'єднання української еміграції, перебуваючої у Львові, улаштувала сходини для членів колонії,

організувала академію і концерт, присвячений 12-ій річниці проголошення незалежності України, взяла участь у влаштуванню панахиди по бл. пам. Є. Чикаленкові і П. Холодному, урядила першу ялинку для дітей емігрантів, котра пройшла з великим успіхом та відіграла важну роль у зближенню нашого наймолодшого покоління.

Скарбник Управи п. М. Таранович склав касовий звіт, а секретарь — п. А. Романенко — звіт з діяльності секретаріату Відділу. Голова Зборів і член Ревізійної Комісії п. К. Голобродський зачитав звіт ревізійної комісії, який обіймав діяльність Відділу в минулому році. Після дискусій над справозданням Управи, збори одноголосно затвердили звіт Управи і висловили подяку уступаючим органам Відділу за їх працю.

До нової Управи Відділу увійшли: п. п. О. Кузмінський (голова), М. Таранович (заступник голови), А. Романенко (скарбник), П. Шостаківський (секретарь), Н. Дорошенкова (культурно-освітні справи).

В біжучих справах обговорювалися такі питання, як збірка у фонд Еміграційної Ради, на бібліотеку ім. С. Петлюри у Парижі, справа придбання власного мешкання і зв'язаного з ним одноразового оподаткування членів та ин.

— З життя і діяльності Відділу УЦК в Озерах. 15 лютого б. р. відбулися тут річні загальні збори членів місцевого відділу УЦК, розпочинаючи які присутні вставанням вшанували пам'ять бл. пам. С. Петлюри і всіх, хто життя своє віддав у визвольній боротьбі українського народу. Головував п. О. Мандибуря при секретарі Є. Філімонові. Збори заслухали справоздання Управи Відділу за минулий рік і одноголосно обрали Управу на біжучий рік в старому складі, а саме п. п. І. Лемпій — голова, С. Яценко — заступник голови та І. Фтемів — секретарь і скарбник. Торкаючися ширше життя Відділу, належить

підкреслити, що по-за річними минулими зборами, відбулися тут збори членів, на яких було висунуто протест проти червоного терору на Україні, урочисто відсвятковано було Шевченкове свято, було відправлено панахиду по бл. пам. Головному Отаманові С. Петлюрі, відбувалися збори, на яких було читано реферати: «Економічні підстави самостійності України та засади української державної політики» та «Силует С. Петлюри та Українська Народня Республіка в світлі науки про державність». Окремі збори членів Відділу були присвячені також збірці в пропагандовий Фонд Головної Еміграційної Ради, п'ятиліттю існування «Тризуба», смери члена УЦК св. пам. І. Золотницького та 10-ій річниці останньої збройної боротьби. Було дано також дві театральні вистави.

Грошеве справоздання Управи Відділу не менш яскраво малює розуміння членами Відділу своїх національно-громадських обов'язків. Тут було переведено декілька грошових збірок. Не великі то суми, бо і самий Відділ не є численним, але в кожну разі не забуто тут ні Головної Еміграційної Ради, ні Бібліотеки ім. С. Петлюри, ні будови Дому Інвалідів був. вояків Армії УНР у Франції, ні пресового фонду українських Інвалідів.

— Загальні збори членів Відділу УЦК в Олександрові Куявському відбулися 2 лютого б. р. Збори заслухали справоздання Управи за минулий рік і вибрали нову Управу в складі: п. п. М. Мартиненка — голова, Ф. Меналюка — заступник і скарбник та Я. Ситника — секретаря. В біжучих справах було порушено низку питань організаційного характеру. Стояла і тут на порядку денному пекуча і болюча для більшості Відділів УЦК справа помешкання для Відділу. Знайшла вона одначе тут дуже просте і заслуговує на увагу розв'язання: член Відділу п. І. Козаків віддав безкоштовно покій в своєму мешканню до розпоряджості Управи Відділу, тим са-

мим забезпечуючи їй можливість нормальної праці і звільняючи її бюджет від видатків на цю ціль.

— З життя і діяльності Відділу УЦК в Ченстохові. 1930 рік працею і її досягненнями яскравим скріп сторінки місцевого Відділу УЦК.

9 лютого мин. року відбулися тут загальні збори членів Відділу, які привели до створення і обрання Української Церковної Ради з представників цілої місцевої української колонії та до організації спеціального Комітету, під головуванням і проведом керownika Відділу УЦК для вшановання пам'яті Т. Шевченка і для інших починань, що могли вимагати від членів Відділу чинної праці, енергії та ініціативи, який склався рівно ж з представників цілої української колонії і який, як потім виявилось, зробив дуже багато для української справи в культурно-національному напрямі.

29 березня 1930 року уряджено було Шевченківську академію, в програм якої увійшли: реферат, співі, декламація, а після неї для присутніх членів української колонії і прибувших гостей було уряджено спільний чай.

1 червня 1930 року тим же комітетом було уряджено жалібну академію, присвячену пам'яті С. Петлюри. На цій академії представник Української Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі звернувся до присутніх з закликком скласти на Бібліотеку добровільні датки, що дало збірку в 490 зл. 50 гр.

7 грудня 1930 року було уряджено збори української колонії в Ченстохові, присвячені пам'яті Івана Франка і рівночасно десятиліттю перебування української політичної еміграції по-за межами батьківщини. На цьому зібранню було вшановано пам'ять хвилиною мовчанки бл. пам. С. Петлюри та всіх, що полягли за незалежність України та що померли на еміграції.

10 січня б. р. було уряджено українську ялинку, яка пройшла з великим успіхом, викликаючи загальне повне задоволення.

У вересню м. р. було переведено між українськими емігрантами збірку пожертв в Фонд Головної Еміграційної Ради.

Організована 22 травня 1928 року з ініціативи керівника Відділу УЦК комісія по упорядкуванню могил померлих українців, передала в 1930 році свої функції Церковній Раді. На православному кладовищі в Ченстохові знаходяться могили: підполковн. Б. Бракера, підполк. Бернатовича, сотн. Парнасова, Грицька Лепехи, студента Білецького, Одарки Удовиченко, Євгенія Бондарчукової, Олександра Василівського, Поліщука, Яришки Рогівської, Ганни Юрчик і ще декількох українців як козаків, так і цивільних, імена яких вже на могилах зникли. При Відділі існує невеличка Бібліотека, яка налічує біля 100 українських книжок.

— Шевченкове свято в Гродні. 8 березня б. р. Гродненська колонія святкувала Шевченкові дні. Свято розпочалося панахидою в місцевому соборі, яку відправив настоятель собору митрофорний протоієрей Лічицький у сослуженню чотирьох пан-отців та двох дяконів. Співав архиєрейський хор.

Після панахиди в одній з місцевих саль відбулася академія. На сцені уміщено було добре виконаний олійними фарбами образ поета, прикрашений національним прапором та вишиваними рушниками. По відкриттю академії вступною промовою голови місцевого Відділу УЦК п. О. Мехеди, — прочитав реферата п. В. Конопацький про Т. Шевченка. Після реферату п. Комисаренко, 12-літня Малишко та 13-тилітня Герасимчукова — всі в народніх українських вбраннях декламували твори поета України, а п. В. Конопацький прочитав власний твір, присвячений 70-им Шевченковим роковинам. Гарно уряджена салья, добре укладений реферат та декламації, особливо декламації Герасимчукові надали святочний характер зібранню. Закінчилася урочистість співом національного гімну.

На академії крім українців були

представники місцевого староства союзу польських військових інвалідів, архієпископа Олексія, церковного причту та місцевого громадянства.

В Туреччині

— Вечір пам'яті Т. Шевченка в Царьгороді. 13 березня в Царьгороді заходами п. п. Мурського та Забело було влаштовано скромне святкування пам'яті Т. Шевченка. На початку слово взяв п. Мурський і в короткій, але змістовній промові нагадав присутнім про колосальне значіння Шевченкової постаті на тлі нашої боротьби за визволення, після чого всі присутні з великим зворушенням, стоячи, проспівали «Заповіт». Слово забрав потім сотн. Забело і прочитав книжку акад. Смаль-Стоцького «Т. Шевченко — співець самостійної України». Далі зібрані провели час за часм в розмовах та співах. Добре співав п. Грищенко, прекрасно декламувала донька Мурських. Пані Забело всім роздала українські національні розетки, а її чоловік наділив усіх наготовленими українськими часописами, журналами, брошурами то-що.

— В березню цього року починається третій рік видання азербейджанського журналу «Одлу-Юрт», який перший тут розгорнув свої сторінки для українських справ. Нагадуючи про це, не можемо не згадати ім'я п. Расул-Заде-Емін-бея, великого приятеля українців, що вичлвив багато симпатій до нас. Побажаємо ж цьому журнаку дальшого успіху та розвитку.

— 4-го березня відбувся похорон сина п. Халіл-бея, відомого азербейджанського дія царьгородської колонії. Наші представники склали співчуття та були присутні на похороні.

В Югославії

— Шевченкові дні в Білгороді. Багато треба було витратити і часу, і праці, щоб білгородські українці діж.

далися нарешті можливості і нагоди зробити хоча і скромну, але все ж прилюдну маніфестацію української культури, а разом з тим і української ідеї. Кажучи про час і працю, ми маємо на увазі не той час і ту працю, які були витрачені на підготовлення самих Шевченкових свят, ні, ми маємо на увазі ті минулі роки, які прожила наша еміграція між сербами, та ту, на зовні і мало помітну, але безперечно велику і корисну працю, яку виконала еміграція у питанню ознайомлення тутешнього населення з українським питанням і українською справою взагалі. Уважаємо, що без цієї попередньої підготовки була б не можливою та маніфестація, яку мали упорядкувати українці у Білгороді з нагоди 70-тилітніх роковин з дня смерті Т. Шевченка. Сконстатували ми це і підкреслили для того, щоб уникнути можливих непорозумінь та невірних з'ясування де-яких моментів, маючи на увазі спеціальні відношення між нашою еміграцією у Білгороді.

Найтвердіший горіх, який гризуть українці у Сербії — це преса, бо просунути щось у тутешній часопис з «україніки» є річ дуже тяжка взагалі, а крім того, коли щось і приймають, то, перейшовши редакційні тортури, з'являється часто на світ зовсім не те, що хотілося і для чого робилися всі заходи. І треба признати, що нагоду Шевченкових днів тутешні українці використали в цьому відношенню майже блискуче і портрети Т. Шевченка та більші чи менші статті про нього з'явилися в шоденниках «Политика», «Время», «Югословенскі Гласник» та ілюстрованому тижневику «Неделя». Це був великий успіх, який створив тутешнім українцям дійсно святочний настрій.

Увечері 14 березня «Українська Громада» у Білгороді упорядкувала в своєму помешканню більше інтимний Шевченківський вечір, маючи на увазі головним чином лише тутешню українську колонію. Програма вечора складалася з гарного реферата п. О. Зіверта, декламацій, які виконали па-

нії Л. Добровицька, В. Зіверт та Я. Нога й п. Цвітанович, що прочитав два своїх нових патріотичних вірші. Цікаві були декламації малого хлопчика та дівчини, дітей місцевих українців. Хор під орудою п. П. Загребельного виконав «Заповіт», «Думу на смерть Шевченка» та «Ще не вмерла Україна».

На жаль, Громада не сподівалася такого напливу гостей і не подбала про друге помешкання для цієї нагоди, а в тій тісноті, яка утворилася була у помешканню, було дуже тяжко виконувати програм взагалі, а особливо співи.

Не шкодуючи ні матеріяльних затрат, ні праці українське Т-во «Просвіта» упорядкувало у неділю 15 березня о 3 год. по обіді святочну академію у великій залі університету. Вхід був безплатний, оголошено було про це широко, зацікавленість теж велика, і в призначений час ціла сая геть по береги заповнилася, вмістивши в собі біля 1000 гостей. Академію відкрив промовою популярний сербський драматург Броніслав Кушич, намалювавши теплими й ширими словами постань нашого національного генія і борця за волю. Після проспіваного «Заповіту» було відчитано ще три реферати: проф. д-ра А. Слачича, д-ра Ленарда та Голови «Просвіти» п. І. Будза. Найцікавіший з них був безперечно реферат п. Слачича на тему «Національні і загально людські мотиви у творчості Шевченка». Реферат п. Будза був єдиний на українській мові та був спрямований головним чином до «малоросів», яких мабуть було найбільше серед присутніх.

Концертний програм академії складався із співів хору під орудою п. Красуського, солових співів, гри на бандурі та декламацій. Трохи штучно, але загалом добре продекламував п. Черський поему «Гамалія», пані Мозгова цілком заслужила ті гучні оплески, які дістала вона як за свою декламацію, так і за соло співу. Дуже миле вражіння зробила дівчина в українському убранню,

яка продекламувала «Послання до земляків».

Не бажаючи і не маючи наміру критикувати, ми все ж не можемо не висловити свого здивовання з приводу того, що упорядчнки академії, виступаючи з прилюдною маніфестацією, репрезентують нашу музику і спів кантатою «Б'ють пороги» комп. Красутського, коли ми маємо цю саму кантату комп. Лисенка.

Взагалі ж всі тутешні українці мусять бути вдячними організаторам цієї академії хоч би і тому, що завдяки їй другої днини у всіх тутешніх щоденниках з'явилися знову змістовні статті з цитатами найкращих місць із рефератів, відкриваючи тисячам читачів невідомі для них речі.

В. А.

Бібліографія

Дмитро Чижевський, проф. Українського Педагогічного Інституту в Празі, прив. доц. Українського Університету в Празі. «Нариси з історії філософії на Україні». — Український Громадський Видавничий Фонд. Прага 1930 рік.

Український книголюб може радіти ще одному цінному надбанню. Книжка Д. Чижевського добірно видана, з гарними ілюстраціями справить кожному приємність, хто візьме її в руки, не тільки своїм чепурним, естетичним виглядом, але і свідомістю, що на решті і в цій галузі ми маємо вже праці українською мовою.

«Нариси з історії філософії на Україні», як то у передмові зазначає сам автор, мають популярний характер, а тому зміст їх цікавий і доступний не тільки тим, хто спеціально досліджує це питання, а захоплює і всякого свідомого українського інтелекта.

Для того, щоб в'яснити проблему національної філософії, автор починає свій твір розбором теорії нації. Далі переходить до розбору різних течій у філософії та

до української філософії зокрема. Звертаючи увагу на те, з якими труднощами доводиться зустрічатися дослідникові при охарактеризованню української філософичної думки, Д. Чижевський говорить між іншим і таке: «Для характеристики української філософичної думки робить великі труднощі те, що українське культурне життя не завше було різко та яскраво усамостійнене і відокремлене. Мінявся і ступінь рівня національної свідомості, зокрема національної свідомості інтелігенції, — отже, найважливіші з передпосилок культурного розвитку. Українська історія знижується на певний час до рівня «областної історії» (російської, почасти польської). Наслідком цього було те, що значна частина представників української думки працювала по-за межами України, а навпаки — на Україні брали живу участь в культурному життю чужинці».

Висловлює він і такий сумнів: «Для українського філософичного життя може ще занадто рано писати історію його. Але така спроба все-ж є можлива. Лише треба і авторові і читачеві ставитися до її вислідів як до лише провізоричних, тимчасових, мати на увазі, що вони можливо будуть виправлені і скореговані дальшими дослідженнями».

Зазначає автор всі головні філософичні напрями на Україні, починаючи від заведення християнства у нас, спиняється докладно на поодиноких представниках філософичної думки аж до філософів найновіших часів включно.

Як видно з передмови, довелося Д. Чижевському писати свою працю двічі, бо перший манускрипт не попав своєчасно до друку і випадково загинув. Звертає автор читачеву увагу і на те, що ця праця повсталала «як плід дозвілля», бо історія філософії на Україні не є головною темою його накових студій. Тим більша заслуга автора перед українським читачем і тим більша йому належить за те подяка і признання.

К. Х.

Лист до Редакції

З моральним задоволенням даємо місце копії листа Закордонного Бюро У. Р. Д. Партії до Ол. Шульгина. Лист той являється одним із виявів того, як розуміє і цінить наше громадянство працю своїх представників, на яких воно поклало оборону українських інтересів на міжнародньому полі.

Високоповажаний і дорогий Олександрє Яковлевичу!

Закордонне Бюро Укр. Рад.— Дем. партії в засіданню своєму 21. III ц. р. заслухало доклад про Вашу чинність на міжнародньому полі, а особливо про Вашу участь і Ваші виступи в якості сталого делегата Укр. Т-ва для Ліги Націй на останніх зборах Союзу Т-в для Ліги Націй в Данцігу та Брюселю в справі оборони інтересів галицько-української меншости в Польщі.

Зваживши складні міжнародні обставини і той політичний терен, на якому переходила Ваша діяльність, Закордонне Бюро з приємністю прийшло до висновку, що Ви переводили свою невдячну й тяжку працю в Данцігу та Брюселю в бездоганих лініях, вказаних державними інтересами Української Народньої Республіки, а одночасно й загальнонаціональними інтересами українського народу. Тому Закордонне Бюро, іменем У. Р. Д. П., постановило висловити Вам свою

глибоку подяку й сердечні побажання здоров'я та сил для продовження і в майбутньому Вашої доброї і корисної для України праці.

Одночасно з тим Закордонне Бюро спинилося також і над тими брутальними й непристойними виступами на Вашу адресу, яких допустилася частина української галицької та еміграційної преси. Констатуючи недоречність та брехливість згаданих виступів, Закордонне Бюро вважає, що поява її пояснюється з одної сторони лихою журнальною етікою, а з другої — нарочитим бажанням каламутити голови несвідомої частини як галицького, так і еміграційного українського громадянства.

Тому Закордонне Бюро звертається до Вас, високоповажаний і дорогий Олександрє Яковлевичу, з товариським проханням не надавати вказаним вище виступам якогось більшого значіння та продовжувати Вашу міжнародню працю в тому самому благородному напрямі, що Ви його дотримувалися досі. Свідоме українське громадянство єсть і буде завжди по Вашій стороні.

Голова Закордонного Бюро
М. Славінський (—)

Секретарь
В. Дяконенко (—)

24. III. 31.

З оригіналом згідно:

Секретарь Закорд. Бюра
У. Р. - Д. П.

В. Дяконенко.

Зміст.

— Париж, неділя, 5 квітня 1931 року — ст. 1. — Б о г д а н Л е п к и й . З думок під Шевченкові роковини — ст. 2. — Г л . Л . Суверенність УССР (конституція й практика) — ст. 6. — В. С. З життя й політики — ст. 11. — O b s e r v a t o r . З міжнароднього життя — ст. 14. — О л е к с а Закаблунівський (некролог) — ст. 18. — З преси — ст. 18. — Х р о н і к а : З життя укр. еміграції: у Франції — ст. 23. — В Польщі — ст. 24. — В Туреччині — ст. 27. — В Югославії — ст. 27. — Бібліографія — ст. 29.

ОГОЛОШЕННЯ

Культурно-Освітня Комісія Головної Управи Українського Центрального Комітету в складі проф. І. Шовгенова (голова), проф. В. Біднова і В. Краснопільського (секретар), організуючи Народній Університет, розпочала свою працю циклом викладів з дня 8-го березня по 31-е травня 1931 р. Виклади відбуваються кожного тижня по неділях від г. 5 до 7-ої вечора в помешканні УМСА (Підвалля 7). Початок викладів точно о год. 5.15 по полудні. Вступ на виклади безплатний.

РОЗКЛАД ВИКЛАДІВ:

8 березня год.	5.15—6	Проф. В. Біднов: «Український національний рух в XIX столітті».
»	6.15—7	Проф. В. Садовський: «Совітський демпінг».
22 березня год.	5.15—6	Инж. Є. Гловінський: «Економічна криза».
»	6.15—7	Д-р Л. Чикаленко: «Давнє минуле України».
29 березня год.	5.15—6	Проф. І. Шовгенів: «Меліорація ґрунтів і перспективи меліорації на Україні».
»	6.15—7	Инж. Є. Малаюк: «Тарас Шевченко».
19 квітня год.	5.15—6	М. Ковальський: «Організм людського суспільства».
»	год. 6.15—7	Д-р Л. Чикаленко: «Давнє минуле України».
26 квітня год.	5.15—6	Проф. П. Зайців: «Леся Українка».
»	год. 6.15—7	Инж. Є. Малаюк: «Сучасна українська література».
3 травня год.	5.15—6	Инж. Є. Гловінський: «Грошева справа».
»	год. 6.15—7	Проф. В. Біднов: «Останні роки існування запорозького козацтва».
10 травня год.	5.15—6	Д-р М. Ковалевський: «Національна політика совітів».
»	год. 6.15—7	Проф. П. Зайців: «Українське письменство поч. XIX ст.».
17 травня год.	5.15—6	М. Ковальський: «Суспільні інстинкти і мораль».
»	6.15—7	П. Сулятицький: «Роля права в житті держави».
31 травня год.	5.15—6	І. Іножарський: «Соціальне законодавство».
»	год. 6.15—7	Д-р Т. Олесіюк: «Суспільна медицина».

ОГОЛОШЕННЯ

Група бувших юнаків Української Державної Спільної Юнацької Школи в Парижі вітає своїх товаришів по Школі з Великодніми Святами та просить відгукнутися своїх товаришів, розсіяних по всім усядам, по наступній адресі: Mr P. Morozovsky. 7 bis Sente Deschaneliers, Billancourt (Seine) France.

П. Морозовський, В. Лазаркевич, Бахтин, Охмак, С. Редько.

Заклик до добрих людей

Грицько Андрущенко, козак 3-ої Залізної Стрілецької дивізії, вже чотири місяці лежить хворий. Закинутий далеко, перебуває самотнім. Зараз жадних засобів до життя і лікування не має. Проситься слати пожертви на адресу редакції «Тризуба».

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ ТЕОДОР САВУЛА У ВІДНІ

має на складі усі українські книжки, листівки, карти-
ни, мапи і укр. товариські значки. На бажання висилає свій великий
ілюстрований каталог. Адресуйте:

Ukrainische Buchhandlung Theodor Sawula, Wien I. Riemerg. 2.
Autriche.

Передплачуйте одинокий український журнал К І Н О

присвячений справам кіно-продукції, фото, радіо і театрові.

«Кіно» виходить два рази в місяць об'єму від 12-16 сторін
з гарною трибарвною обгорткою. Передплата річно 1.50 ам. дол. Річ-
ні передплатники одержать даром всі числа з 1930 року.

Адреса Видавництва «Кіно» — Львів, вул. Бляхарська, ч. 8.

Вийшла нова книжка:

ЕВГЕН МАЛАНЮК ЗЕМЛЯ Й ЗАЛІЗО

Третя книга віршів.

Художнє видання з артистичною кольоровою обгорткою роботи

В. Дядинюка.

Набувати: в редакції «Тризуба».

Ціна 10 франків (без пересилки).

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris(V)
Tél. Danton 80-83.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редагує — Кошігет. Адміністратор: Іа. Косенко.

Le Gérant: M-me Perdrizet.

Imp. de Navarre, 5, rue des Capelins. Paris XIII.